

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

SB m.fl., ./ riksåklagaren ang. äktenskapstvång

(Svea hovrätts dom den 28 januari 2019 i mål B 2955-18)

Riksåklagaren har förelagts att svara skriftligen på överklagandena.

Jag vill anföra följande

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom. Jag motsätter mig inte att Högsta domstolen, med utgångspunkt i vad hovrätten funnit styrkt beträffande gärningen, meddelar prövningstillstånd i fråga om påföljd.

Jag har inte för avsikt att vidta några åtgärder med anledning av den av SB i Högsta domstolen åberopade bevisningen.

Bakgrund

SB och NI har av hovrätten, såvitt nu är ifråga, båda dömts för äktenskapstvång enligt 4 kap. 4 c § första och andra stycket brottsbalken under tiden den 10 januari – den 14 februari 2017.

Påföljden har för båda bestämts till fängelse 1 år och 9 månader.

Det åtal som ligger till grund för hovrättens dom lyder enligt följande.

SB och NI har tillsammans och i samförstånd med varandra och eventuellt andra genom utnyttjande av utsatt belägenhet förmått RA, född i juli 2000, att ingå äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse med sin kusin H. Det hände mellan den 10 januari 2017 och den 14 februari 2017 i bland annat Karbala, Irak. SB är RAs moster och NI är hennes mormor.

Äktenskapet har initierats av SB och NI. De praktiska förberedelserna och planeringen av bröllopet har till stor del utförts av SB och NI. SB har bokat en enkel resa till Irak för RA, medan hon bokade tur och returesor för övriga personer.

NI har betalat i vart fall en stor del av kostnaderna för bröllopet. En del av bröllopsceremonin har hållits hemma hos NI.

RA befann sig i en utsatt situation av flera orsaker.

- Hon var endast ett barn, 16 år, vid äktenskapets ingående.
- Hon är uppväxt i en hederskultur där en kvinna inte förväntas ha åsikter och inte tillfrågas om saker som berör henne och där hon förväntas lyda de vuxna. I det sammanhanget är det av betydelse att hon under höstterminen 2016 delvis bodde tillsammans med SB.
- Hon befann sig i ett land hon inte varit i sedan hon var i treårsåldern och hon befann sig där utan tillgång till pass, pengar och telefon. Hon hade också vilseletts till resan dit genom att hon fått uppgifter om att NI var mycket sjuk och det förtegs att det inte fanns någon hemresa bokad för henne.

Äktenskapet har medfört skyldigheter och rättigheter för RA och H och det finns regler för äktenskapets upplösande.

Motivet till gärningen var att upprätta familjens heder eftersom RA hade haft en kärleksrelation utan att vara gift.

SB och NI begick gärningen med uppsåt.

SB och NI har i vart fall genom de handlingar som angivits ovan genom rådd och/eller dåd främjat äktenskapstvånget som har begåtts av medtilltalad och/eller annan.

Överklagandena till Högsta domstolen

SB yrkar i första hand att målet ska återförvisas till hovrätten. I andra hand att åtalet för äktenskapstvång ska ogillas.

SB gör gällande att det finns synnerliga skäl för prövningstillstånd då hovrätten i strid med 30 kap. 3 § rättegångsbalken dömt över annan gärning än den för vilken talan har förts, samt då det finns ny muntlig och skriftlig bevisning som, om bevisningen hade lagts fram i hovrätten, sannolikt skulle ha lett till att hon frikänts. Enligt henne är det också av vikt för ledning av rättstillämpningen att hennes överklagande prövas.

SB begär att förundersökningen ska återupptas och kompletteras med kontoutdrag från SSs bankkonto samt med polisförhör med den i Irak bosatte ASS, som är brudgummens far.

NI yrkar att åtalet för äktenskapstvång ska ogillas samt, i allt fall, att straffet ska sättas ned. Enligt NI är det av vikt för ledning av rättstillämpningen att hennes överklagande prövas.

Grunderna för min inställning och min bedömning

Hovrätten har lagt målsägandens berättelse till grund för bedömningen av åtalet.

Enligt hovrätten är det genom målsägandens berättelse, som stöds av annan såväl skriftlig som muntlig bevisning, styrkt att hon utsatts för äktenskapstvång i enlighet med åtalet samt att SB och NI uppsåtligen begått gärningen tillsammans och i samförstånd med varandra och eventuellt andra.

Hovrätten har i fråga om påföljd uttalat bl.a. följande.

Straffet för äktenskapstvång är fängelse i högst fyra år. Ju allvarligare utnyttjandet av offrets belägenhet är desto allvarligare är brottet (se prop. 2013/14:208 s. 144). Försvårande omständigheter i detta fall är att målsäganden endast var 16 år vid tiden för gärningen, att hon genom vilseledande förmåddes att resa till Irak och att motivet till gärningen var att upprätta familjens heder. Vidare ska beaktas att målsäganden, sedan hennes mamma och lillasyster återvänt till Sverige, var helt utlämnad åt släkten i ett för henne främmande land och att det i bröllopsceremonin ingick att hon hade samlag med den tilltänkte mannen för att fullborda ingåendet av den äktenskapsliknande förbindelsen samt att hon under en längre tid hölls kvar i Irak mot sin vilja.

(...)

Hovrätten anser att straffvärdet för den brottslighet som var och en av NI och SB har gjort sig skyldig till motsvarar fängelse i ett år och nio månader.
(...)

För egen del instämmer jag i hovrättens bevisvärdering, rättsliga bedömning och påföljdsbestämning. Hovrättens dom ska därför fastställas.

Prövningstillstånd m.m.

Av 54 kap. 10 § rättegångsbalken följer att prövningstillstånd får meddelas endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

Extraordinär dispens

I propositionen till den nu aktuella bestämmelsen uttalades att utrymmet för prövningstillstånd vid sidan av prejudikatdispensen bör vara ytterst begränsat. De fall som kan komma i fråga är resningsfallen och därmed jämförbara mycket sällsynta situationer. Vidare angavs att prövningstillstånd bör kunna medges i den utsträckning som de extraordinära rättsmedlen kan tillämpas. Den närmare innebörd som resnings- och domvillogrunderna getts i praxis bör vara vägledande också inom den ordinära fullföljdens ram (se prop. 1971:45 s. 90 f.).

Resning

Enligt huvudregeln i 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken får resning beviljas, om någon omständighet eller något bevis som inte tidigare har förebringats återopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikänts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats (huvudregeln). Även om det inte föreligger någon sådan sannolikhet, får resning enligt samma punkt beviljas om det, med hänsyn till vad sålunda och i övrigt förekommer, finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott för vilket han dömts (tilläggsregeln).

En utgångspunkt för prövningen är det s.k. nyhetskravet. Det kravet innebär att det i princip ska vara fråga om omständigheter eller bevis som inte prövats i målet. Resning kan därför inte beviljas bara på grund av en omprövning av i målet gjord bevisvärdering.

Welamson-Munck konstaterar att oriktig bevisvärdering i och för sig inte utgör resningsgrund. Det nya materialet måste alltså ha ett visst bevisvärde. Hur stort detta värde ska vara kan emellertid inte ens teoretiskt anges generellt. Det är nämligen klart, att det nya materialets värde måste sättas i relation till värdet av den tidigare förebringade bevisningen. Ju mera övertygande den tidigare bevisningen till stöd för domen ter sig, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att resning ska komma i fråga. Principiellt är det relevanta vid prövning av en resningsfråga inte hur resningsinstansen själv skulle vilja avgöra målet utan hur den domstol som avgjort det skulle ha dömt om den haft tillgång till det nya materialet. Praktiskt sett har man emellertid sällan någon grund för att anta annat än att denna hypotetiska bedömning sammanfaller med resningsinstansens egen bedömning av det samlade bevismaterialet. Den prövning av det nya materialets betydelse som ska ske i resningsärendet måste därför kunna involvera – och torde i praktiken oftast involvera – en omprövning av värdet av tidigare förebringad bevisning. (Lars Welamson och Johan Munck, Rättegång VI, 4 uppl. 2011, s. 201. Se även NJA 2010 s. 295 p. 14 och 15, NJA 2011 s. 254 p. 16, NJA 2016 N 17 p. 15 samt NJA 2018 s. 163, p. 27).

Som nämnts krävs för beviljande av resning enligt tilläggsregeln i 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken att det finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott för vilket han dömts. Vidare krävs att någon ny omständighet eller något nytt bevis tillkommit. Tilläggsregeln är avsedd att utgöra en undantagsregel och kan enligt Welamson-Munck inte rimligtvis ges en tolkning enligt vilket kravet på sannolikhet skulle nedsättas generellt. I så fall skulle ju huvudbestämmelsen med dess sannolikhetskrav bli helt meningslös. I stället måste tilläggsregelns rekvisit ”synnerliga skäl” och hänvisningen till vad ”i övrigt förekommer” ges tillämpningen att sannolikhetskravet nedsätts endast när särskilda omständigheter föreligger (se Welamson och Munck, a.a., s. 203).

I NJA 1992 s. 625 uttalade Högsta domstolen att resning får beviljas enligt tilläggsregeln bl.a. om det med hänsyn till ny återopad bevisning och vad som i övrigt förekommit finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan, om den tilltalade förövat det brott för vilket han dömts. Med hänsyn till det uppställda kravet på synnerliga skäl och med beaktande av att resning är ett extraordinärt rättsmedel bör tilläggsregeln ges en restriktiv tillämpning. Högsta domstolen uttalar att regeln i fall av ny bevisning bör användas endast om de nya bevisen till följd av särskilda omständigheter är ägnade att framkalla tvivelsmål om den tilltalades skuld till brottet. En sådan särskild omständighet anges kunna vara att resonemanget i den dom resningsansökningen avser verkar mindre övertygande i belysning av de nya bevisen. (Se även NJA 2018 s. 163, p. 25).

Hovrätten har lagt målsägandens trovärdiga och tillförlitliga uppgifter, vilka får stöd av såväl skriftlig som muntlig bevisning, till grund för den fällande domen mot SB.

SB återopar i Högsta domstolen förhör med ASS, som är brudgummens far och bosatt i Irak, till stöd för att hon inte haft något inflytande över händelseförloppet i Irak. Eftersom flera andra personer omvittnat att SB haft ett bestämmande inflytande över händelseförloppet och att hon varit i högsta grad aktiv för att bröllopet skulle genomföras, är det enligt min uppfattning inte sannolikt att, om ASSs uppgifter lagts fram i hovrätten, detta hade lett till att SB skulle ha frikänts. Det finns heller inte, på grund av dessa uppgifter, synnerliga skäl att på nytt pröva skuldfrågan.

Inte heller anser jag att den skriftliga bevisning SB återopar till stöd för att hon inte bokar och betalar biljetter för SS, RA och IA, vilken består i kopior av fakturor, flygbiljetter och kontoutdrag, kan ligga till grund för resning.

Domvilla

SB har gjort gällande att hovrätten i strid med 30 kap. 3 § rättegångsbalken dömt över annan gärning än den för vilken talan om ansvar i behörig ordning har förts.

Hon anför därvid bl.a. följande.

Enligt åklagarens gärningsbeskrivning (i hovrätten justerad) ska hon mellan den 10 januari 2017 – den 14 februari 2017 genom utnyttjande av RAs utsatta belägenhet förmått RA att ingå äktenskap eller äktenskapsliknande förhållande med sin kusin H. I sina överväganden konstaterar hovrätten att det är styrkt att hon vilselett RA till resan till Irak och att hon bokade enkel resa för RA till Irak. Hovrätten finner det vidare styrkt att hon agerade när hon fick kännedom om RAs förhållande med D.

Samtliga ovan händelser ligger i tid utanför ramen för åklagarens gärningsbeskrivning eftersom denna enbart täcker tidsperioden 10 januari till 14 februari. Hovrätten har lagt händelser som inträffade före den 10

januari 2017 till grund för att ett utnyttjande eller förmående enligt brottsrekvisiten ska ha skett. Detta strider mot 30 kap. 3 § brottsbalken och utgör ett sådant väsentligt rättegångsfel att resningsgrund föreligger. Orsaken är att hon under rättegången utan laga grund sakförts för gärningsmoment som inte ryms inom åklagarens gärningsbeskrivning. Hon har därför inte fått någon rättvis rättegång.

Jag vill i denna fråga anföra följande.

Enligt 30 kap. 3 § rättegångsbalken får en dom inte avse någon annan gärning än den för vilken talan i behörig ordning har förts. Bestämmelsen innehåller regler om gränserna för domstolsprövningen i brottmål. När det i bestämmelsen talas om gärning för vilken talan i behörig ordning förts syftar det på den av åklagaren lämnade gärningsbeskrivningen. Gärningsbeskrivningen ska framgå av stämningsansökningen.

I stämningsansökan ska åklagaren enligt 45 kap. 4 § 1 st. 3 rättegångsbalken ange bl.a. ”den brottsliga gärningen med uppgift om tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som behövs för dess kännetecknande”. Gärningsbeskrivningen ska alltså täcka de rekvisit som karakteriserar gärningen som brottslig. (Se NJA 2003 s. 486.)

I artikel 6 i Europakonventionen föreskrivs bl.a. att var och en som anklagas för brott har rätt att i detalj underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom och att få tillräckligt med tid och möjlighet att förbereda sitt försvar.

Det ankommer alltså på åklagaren att precisera det handlingsförlopp för vilket han eller hon anser att den tilltalade bör fällas till ansvar. I handlingsförloppet innefattas såväl de yttre faktiska omständigheterna som de subjektiva moment som ingår i gärningen. Åklagarens uppgifter ska vara ägnade att för den tilltalade tydligt klargöra vad som läggs denne till last och utmärka på vilka punkter han eller hon har att inrikta sitt försvar.

Enligt hovrättens domslut har SB dömts för äktenskapstvång under tiden den 10 januari – den 14 februari 2017. Hovrätten har således inte dömt SB för äktenskapstvång under annan tid än den som omfattas av åtalet.

Påståendet i stämningsansökningen om att SB bokat flygbiljetter ligger visserligen utanför den åtalade tiden. Att boka flygbiljetter är dock inte i sig ett rekvisit enligt bestämmelsen om äktenskapstvång. Den omständigheten att SB övertygats om att ha bokat flygbiljetter är emellertid bevisfakta till styrkande av att hon, genom utnyttjande av målsägandens utsatta belägenhet (i Irak) förmått målsäganden att ingå äktenskap/äktenskapsliknande förbindelse (i Irak) under den åtalade tiden. Även det som hovrätten i övrigt funnit utrett angående SBs agerande i Sverige är sådana bevisfakta som ger stöd för åtalet. Påståendena har varit kända för SB och hon har därvid haft alla möjligheter att

försvara sig mot dessa. Jag kan inte se att något rättegångsfel förekommit i hovrätten.

Sammanfattningsvis finns det enligt min uppfattning inte någon grund för prövningstillstånd av extraordinära skäl.

Prejudikatdispens

För prejudikatdispens krävs att ett avgörande av Högsta domstolen får generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Såvitt avser skuldfrågan innefattar den i första hand bevisfrågor som det inte i sig är av intresse att Högsta domstolen prövar. Enligt min uppfattning är det uppenbart att det agerande som hovrätten funnit att de tilltalade gjort sig skyldiga till är att bedöma som äktenskapstvång. Jag kan därför inte se att det finns något prejudikatintresse avseende denna del av målet.

Med hänsyn till att det är fråga om en relativt ny lagstiftning kan det enligt min uppfattning vara av intresse att Högsta domstolen uttalar sig angående straffvärdet m.m. av nu aktuell gärning. Jag vill därför inte motsätta mig prövningstillstånd såvitt avser påföljdsfrågan. Till undvikande av bevisfrågor bör prövningstillståndet i så fall meddelas med utgångspunkt i vad hovrätten funnit styrkt beträffande gärningen.

Bevisning

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och med mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall prövningstillstånd meddelas.

Petra Lundh

My Hedström

Kopia till

Utvecklingscentrum Stockholm
Utvecklingscentrum Göteborg
Åklagarkammaren i Västerås
Kammaråklagaren Jessica Wenna